

20067

20068

20069

891.98-192

2-93

780.

Омб. XII ~~№ 780~~

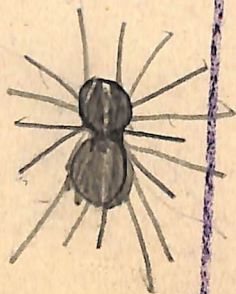
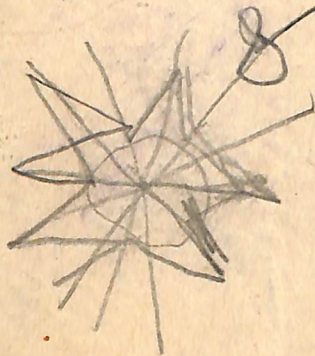
Омб XII

780

780

78060

6066

780

XII

XII

Dr

20 03

ՍՄԲԸՏ ՄԸՏԻՆԵԸՆ

ՌԵԶՄԵԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Պէտք է մեզ բարձր
Պահել սուրբ խաչը,
Որ չխոնարհւի
Հուսնի առաջը:
Հեղ.

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼ
Տպարան 3. Սանոյեանցի
1915

33 408-4. 4.

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

Հայ կամաւորների առաջնորդ

17344-58

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Թմրած կապանքից բազկունք քաջերի
 Հզօր Ռուսիոյ զգրգիւնների,
 Բացւեց ազատւեց, գործ յանձնարարւեց,
 Ողջ համայնութեանն առաքարէզ հանւեց,
 Բայց թէ ո՞վ հայեր, մոռացէք լաջ, թաջ,
 Արդէն փրկութեան օրերն է հասած,

Ձեռքերս ծալած յուսալ առ Աստուած,
Էսու է համարենք մենք մեզի մեռած:

Ագահ ու հպարտ անխիղճ Գերմանիան
Ցանկացաւ լինել պէտ ընդհանրութեան.
Հունգարիան դարձուց ձեռքին խաղալիք,
Կարգաց Սերբերին բռնն սպառնալիք,
Արիւնով ներկեց ծովեր ու գետեր,
Դամբարան շինեց դաշտեր անտառներ.

Ձեռքերս ծալած յուսալ առ Աստուած.
Լաւ է համարել մենք մեզի ջնջւած:

ՀԳՕԲ Ռուսիան յանուն մարդկութեան
Թշուառ Սերբերին կանգնելով սլաշուպան,

Յարգեցին նորան Ֆրանսիան, Անգլիան,
Բելգիան, Նապոնիան օգնութեան հասան,
էլ համբերելու ժամերն էլ անցած,
Գոռողին ջնջել պէտքէ միացած,

Ձեռքերս ծալած յուսալ առ Աստուած,
Լաւ է համարենք մենք մեզի մեռած:

Աստուած ոչ անի անգութ Գերմանիան
Իւր ոտքը ուղղէ դէպ Անատոլիան՝
Նախ պիտ նա ջնջէ խեղճուկ հայերին
Ապա ձեռք առնի նոր միւսներին,
Մթափեանք, հայեր, ձեր օրն է հասած,
Սուլթանի յոյսը միք թողնի ծաղկած:

Ձեռքերս ծալած յուսալ առ Աստուած,
Լաւ է համարենք մենք մեզի ջնջած:

Նա Օսմանցուին խաղալիք դարձրեց
Իւր շահի համար մեր գէմը լարեց
Սոված, մերկաբաց, խեղճ ասկեարներին
Սովից ու ցրտից մահաւան մատնեցին.
Դարեւոր հաշիւներս պիտ տեսնինք մաքրած,
Արդէն փրկութեան ժամն է հասած,

Ձեռքերս ծալած յուսալ առ Աստուած
Լաւ է համարենք մենք մեզի մեռած:

Այժմա Ռուսիան իւր հզօր թևով
Առաջ է քաշել մեզի նա սրտով,
Գաղտնի գործերս երևան ելաւ,
Վրէժի օրն է, յոյսերս յարեաւ,
Հասէք փրկութեան պատւին հայրենեաց
Սգատէք հային դարերով ճնշած:

Ձեռքերս ծալած յուսալ առ Աստուած,
Լաւ է համարենք մենք մեզի մեռած:

Անթիւ գոհերի վրէժի համար
Պէտքէ տիւ գիշեր կուել չարաչար,
Փրկիլ խեղճ ազգին լծից Տաճկական
Եւ սիրով գոչել-կեցցէ Ռուսիան:
Դարեւոր ճնշումից կնինք ազատւած՝
Երբ տեսանք Ռուսիոյ դրոշակը կանգնած,

Ձեռքերս ծալած յուսալ առ Աստուած՝
Լաւ է համարենք մեզի ջնջած:

Անվեհեր քաջին մարտի դաշտ է պէտք,
Թշնամու հետ նա միշտ անհաշտ է պէտք,
Հայ չի անուանուի նա այս դրութեան
Ով որ չգործէ յանուն օգնութեան,
Թուլամորթ հային թող պատժէ Աստուած,
Ով այս սուրբ գործից հեռու է պահւած,

Բայց որ չկուինք և մենք ծածկւած,
էլ մեզի փրկանք ե՞րբ կուտայ Աստուած:

ԶԻՆՈՐԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ.

Անգին մայրիկ, ինձ յորդորէ,
Քաջալերէ, որ գնամ,
Գնամ ու մեր ազգի գործին
Իմ ուժիս չափ օգուտ տամ:

Օրինակ առ Իսալացի
Աղջկայ խրախուսից,
Ուրախ սրտով ճանապարհ ձիգ,
Մաղթէ ինձ կեանք Յիսուսից:

Նա եղբօրն էր քաջալերում՝
Սիրով գնալ կուի դաշտ,
Իսկ դու ինձի քաջալերէ,
Զնջենք թշնամուն անհաշտ:

Շատ տարիներ ծախապատիկ
Մօտդ նստած՝ ի՞նչ օգուտ,
Զէ՛ որ արիւնարբու թուրքը
Մեզ կը տանջէ միշտ անգութ:

Դու լաւ գիտես, մեր կայքերը
Երբէք մեզ չեն պատկանում,
Սրի ուժով քաշում տանում
Անգութ քիւրդը արնախում:

Օրհնէ մեզի, որ մենք գնանք
Թէև մեռնինք քաջի պէս,
Դոնէ դուք կունենաք փրկանք
Եւ կը ապրիք պարգերես:

ԶԻՆՈՐԻ ԿՆՈՋ ԵՐԳԸ.

Արի բլբուլ, մէկ տեղ սգանք
Մեր դարդերը նոր ի նոր,
Անուշ ետրիս քաջին սաւան
Թողնելով ինձ գլխակոր:

Ետքս գնաց սաէպ սաէպ,
Ինձ նայելով արտասուեց,
Էրւած սրտիս դեղ ու դարման
Կարմիր վարդէ էլ չբացւեց:

Քո դարդը իմ դարդի նման
Թո՛ղ է տւել, խոցոտել,

Քո կայծն էլ իմ կայծի նման
Բռնկւել ու բոցոտել:

Դու կսպասես կարմիր վարդիդ,
Այ թփերի բացւելուն,
Ես կսպասեմ անուշ եարիս
Ինձ սիգաճեմ մօտ գալուն:

Եարս գնաց, ինձի թողեց
Անմխիթար հեռացաւ,
Խոցը սրտումս բորբոքեց,
Եղաւ անբուժելի ցաւ:

Արի բլբուլ մէկ տեղ սգանք
Մեր դարդերը նոր ի նոր,
Անուշ եարս սիրով գնաց
Թողնելով ինձ սգաւոր:

Է՛՛՛՛ ՄԵԶԻ ՊԵՏՔ ԶԷ՛՛

Էլ մեզի պէտք չէ բլբուլ, ալ վարդ,
Սէր ու սիրունի, հրճւանք ու զարդ,
Էլ մեզի պէտք չէ ծառ ու ծառաստան
Բերկրանք ու զգւանք, այգի, վարդարան,

Էլ մեզի պէտք չէ լաց ու աղերսանք,
Միայն մեզ պէտք է ձեռք բերել փրկանք,
Եւ պէտք է բարձր պահել սուրբ խաչը,
Որ չխոնարհւի լուսնի առաջը:

Ներկայ կարիքը խիստ է պահանջում
Ջնջել թշնամուն անգութ արնախում,
Ոգեւոր սրտով առաջ ընթանալ,
Գոնէ մի կերպով փրկանք ստանալ,
Կուել, տիւ գիշեր ջարդել թշնամուն
Ու բարձր պահել սուրբ խաչի անուն:
Տիրած վանքերը յետ առնել կրկին
Սուրբ մասունքները չթողնել թուրքին:

Սթափւենք, Հայեր մեզ պէտքէ սուր, գէնք,
Արնոտ մարտի դաշտ սրտով պիտ վազենք,
Երազով անգամ մեր չտեսածը,
Պարգևեց այսօր մեր տէր Աստուածը,
Եթէ մենք հիւայ մեր վրէժը չառանք,
Էլ մեզի չկայ յաւիտեան փրկանք,
Մեր լիբը դարեւոր անգութ թշնամին
Կշնջէ յաւէրժ թշուառ հայ ազգին:

Անթիւ տարիներ, անհամար դարեր,
Խղճուկ հայ ազգը օգնութիւն կը հայցէ,

Անգութ թշնամին վրէժը չառած
 Զնջել կշանար սիրտը քարացած,
 Ներկայ մօմէնտին մեր տէր ու պաշտպան
 Տւել է մեզի սիրով ամեն բան,
 Թող նզովք լինի և բիւր նախատինք,
 Ով այս Սուրբ գործին չի անում բարեք:

Բաւ է, ընկերներ, մենք ծածուկ մնանք,
 Մեզ երբէք պէտք չէ ճոխ լեզւի պարծանք,
 Մեզ հարկաւոր է զէնք ու կուրի դաշտ,
 Վանել թշնամուն դարեւոր անհաշտ.
 Օգնել մեր տէր ու պաշտպան Ռուսին,
 Սուրբ խաչի առաջ խոնարհել լուսին,
 Այնժամ հրճինք յանուն փրկութեան
 Երբ Անառօլիան տիրեց Ռուսիան:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻ ԼԱՅՐ.

Աւա՛ղ, մեր օրերը սևով են անցել,
 Սուգ ու շիւանիցը մենք աչք չենք բացել,
 Անօգնական, անտէր, թշուառ մնացել,
 Կեանքերիս ձեռքիցը տուն տեղ մոռացել,
 Մոլորւած փախչում ենք մենք ազատւինք,
 Արդեօք, փրկութիւն մենք պիտի գտնինք:

Աւեր ու թալան տալով մեր կայքին,
 Դառն հալածանքը հանեց մեր հողին,
 Մենք ում զանգատւինք, դիմենք ո՞ր մէկին,
 Բաւ չէ՞ որ սարսուկ դառել ենք թուրքին,
 Ո՞վ մեզ կափովէ, ում դուռը բախենք,
 Ում ում կ'փրկւինք, ում ում կը կախւենք:

Անգութ Տաճիկը օրերով, տարով,
 Զնջեց, սպառեց իւր արնոտ սրով,
 Քանդեց կործանեց հրդեհով, հրով,
 Բուքին բօրանին սարով ու քարով,
 Վերջն էլ հալածեց, արգեօք ի՞նչ անենք,
 Ի՞նչ դառ վշտեր կայ մենք միշտ պիտ տանենք:

Կայքերս խեց, գոյքերս առաւ,
 Շատերիս ջնջեց մեր արեան ծարաւ:
 Հարսներ աղջիկներ փախցրեց տարաւ,
 Մեր պատիւն հողին հաւասար արաւ,
 Էլ տէղ չգիտենք, ասէք, ո՞ւր դիմենք,
 Որ մեր պատուովը դոնէ մենք աղրենք:

Յուրտ ձմրան կիսին մենք թողինք փախսնք,
 Բորիկ, մերկաբաց ճանապարհ ընկանք,
 Մենք էլ չգիտենք թէ ո՞ւր կ'գնանք,
 Բաւ չէ՞ մենք բաշենք այսպիսի տանջանք,

Ե՞րբ պիտի փրկենք, հրին աղերսենք,
Որ մենք մի կերպով խողալ կենք զտնենք:

Սոված ու ծորաւ ու անապատտան
Պանդուխտ վայրերում եղանք աննշան,
Թողնելով տուն տեղ, անուշիկ վաթան,
Աստուած, արգեօք պիտ անես զատաստան,
Տաճիկին դատել արգեօք պիտ տեսնենք,
Սուլթանի գահը աւերած զտնենք:

Ախ, թափառու են որդիքս սոված,
Կինս ու աղջիկս ողբում մերկաբաց,
Մեր աղերսանքը լսիր, ով Աստուած,
Այսպէս չարչարանք երբէկ չենք տեսած.
Իաւ, որ այսչափ նեղութիւն կրենք,
Խղճա մեզ, զոնէ մեր պատուով ապրենք:

Դարերից ի վեր յոյսերով խափւած՝
Մենք աղերսում ենք փրկանք աչքաթաց,
Թէ քեզ պէտքէ հայ՝ փրկիր, ով Աստուած,
Մինչև երբ լինինք այսպէս հալածւած:
Աւանդ, արգեօք երբ փրկանք կը գտնինք,
Դառն օրւան վերջ կայ, մինչև երբ տանջւինք:

ՔԱԶՈՒԹԻՆԵՅՍ.

Ընկած ախայի շող անապատում՝
Նժոյգ ձիս նստած զէնքով, զրահով,
Արագ անընդհատ գնում եմ զնում,
Վշտերով լցւած ես դժգոհ սրտով:

Մինչև որ հասայ մի հովտի հանդէպ
Մթնեց երկինքը, լուսին էլ չկար,
Նժոյգս և ես քրտնքում կորած,
Հաղար մտքերով տանջւում անդադար:

Երկար գնացի չգիտեմ թէ ուր,
Մէկ էլ լսեցի ձիանց խրինջիւն,
Ես ընկղմեցայ խոր տխրութեան մէջ,
Ինձ շշմեցրեց զէնքերի շաշիւն:

Լսելի եղաւ քրտական բառեր,
Սրտառուչ լացեր, հայի հնչիւններ,
Միրտս քար դարձաւ, հողիս վրդովեց,
Փայտացած մնաց իմ անքուն աչեր:

Շտապեցի ես սլանալ առաջ,
Գնալ ու գտնել այն լացի ձախեր,
Եւ երբ որ հասայ, Աստուած, ի՞նչ տեսայ՝
Մի քարայրի մէջ անհամար հայեր:

Ծերեր, մանուկներ, հարսներ, աղջիկներ
 Կապած կապկապած գետին վայր թափած՝
 Ողբում են, տխուր խնդրում օգնութիւն
 Սփոթնած դէմքով նիհար դալկացած:

Այդ որ ես տեսայ՝ կեանքս ուրացայ
 Սուրբ քաջեցի և կտրատեցի
 Բոլոր կապերը ձեռքի ոտքերի,
 Եւ նորանց շուտով ես ազատեցի:

Հէնց այդ միջոցին մի խումբ լիրբ քրտեր
 Իրանց սրերով ինձ վերայ հասան,
 Եւ անակնկալ կատաղի կերպով
 Ինձ իսկոյն և եթ ջնջել ցանկացան:

Ես իմ սրովս շատ արիւն թափեցի,
 Եւ այդ բոլորին ես ազատեցի,
 Մէկ էլ քամակիցս ուժգին խփեցին,
 Ես ընկայ ձիուցս, բարձր ճշացի:

Բայց մէկ էլ տեսայ, որ ոչ քրտեր կան,
 Ոչ կապւած հայեր և ոչ նժոյգ ձի,
 Ոչ զէնք, ոչ զբահ, չկար ոչ մի բան,
 Ափսոս երազ էր դա ցնորալի:

Ժողովրդա կան առած:
 Սովածը երազում հաց է տեսնում,
 Իսկ ծարաւը՝ ջուր:

ԶԻՆՈՐԻ ԱՂԵՐՍԱՆՔԸ.

Թողնելով տուն տեղ
 Անուշիկ վաթան,
 Գնում ենք փրկելու
 Մեր մայր հայաստան,
 Օգնութեան հասիր դու մեզի Աստուծ,
 Որ մեր յոյսերը տեսնինք մենք ծաղկած:

Թողնելով ծնողք
 Ես անմխիթար,
 Հսովեստ սիրուհիս
 Անգին քոյր եղբայր,
 Օգնութեան հասիր, ով Տէր բարերար,
 Մեր վառ յոյսերը հանէ ի կտուար:

Դարերով ճնշւած
 Թշուռ Հայ ազգին
 Մի՛ թողնիր գերի
 Անգութ տաճիկին:
 Օգնութեան հասիր, Սուրբ Աստուածածին,
 Փրկիր որդոցդ քո սուրբ կտթողին:

Խեղճ ազգիս սիրոյն
 Փոյթ չէ ինձ միտնել

17344-58

Մեր հայրենիքը
 Փրկւած տեսնել,
 Օգնութեան հասիր, քառաթե Սուրբ խաչ,
 Որ մենք անվէհեր գնանք օն առաջ:

Դ Ի Ա Կ

Ամպերի լացից արցունք է ցողեր,
 Դաշտումը ընկած զիալն հայգուկին
 Մացառներ գցած իւր վերան սուեր,
 Պաշտպան արեւի ուժից խեղճուկին:

Նորա առնական ճակատի վերայ
 Կարմիր վարդի պես վերքերն է փայլում,
 Մահւան խոր քնով ընկած աւամայ
 Հոգեկան վշտով երագներ տեսնում:

Դաշտը ամայի, անմարդաբնակ,
 Ծաղկանց հոտն ընկած խնկի տէգ բուրբեր
 Անպաշտպան թողած խեղճուկի զիակ,
 Մօր ողբի տեղը կերգէն բւեր:

Սև սև աչերը անվէհեր քաջի
 Արծիւի կտցով հանել կ ջանայ:

Անուշ մայրիկի համբոյրի տեղը,
 Թռչունք կ կտցէս երեսի վերայ:

Հանգիստ ոսկերացդ, թող հրճւի հողիդ,
 Քո ցանած սերմերն աճին զորացան,
 Անդուսպ հոսանքը քո արշաւանաց,
 Շուտով կ' հասնի դէպ Կարին ու Վան:

Յոյս կայ ամենշանքդ անմոռաց մնանք,
 Իդձ ու փափագդ կառնի, ի կատար,
 Քեզ ու քեզ նման անձնուրացներին,
 Կրկայ ժամանակ յիշենք դար է դար:

ՎԻՐԱԽՈՐ ՖԻԴԱՅԻ.

Դադափարիս ասպարէզը
 Լայնատարած ընդարձակ,
 Ճանապարհը նեղ ու փշոտ
 Ինձ տանջում է շարունակ:

Արիւն պրծեր իմ վերքերէն
 Յորդոր, յորդոր կհասէ
 Անուշ ետրիս աչքը ճամբէն
 Ինձ անհամբեր կսպասէ,

Մի լար մէրիկ, բալիդ համար,
Որքան վէրք որ ունենամ,
Ինձի համար աննշան են,

Սէրս ու յոյսս են անթառամ:

Բայց թէ յոյսս ես չեմ կարում,

Ողբեր, լացեր, ինձ պէտք չեն,

Ես դեռ ունեմ շատ նպատակ

Որ ի կատար պիտ ելնեն:

Կը գայ մի օր, մի ժամանակ

Յոյսս կը լինի ծաղկած,

Նոր կը վայլեմ սէր ու գգնանք

Իդէս տեսնեմ կատարւած:

Նպատակիս ճանապարհը

Քար-քարոտ է սաստիկ նեղ,

Բայց թէ արդէն ինձի համար

Դեռ հեռու է մահն ասեղ:

ԿԱՄԱՌՈՐԻ ՆՈՐ ՏԵՐԻՆ

(1 Յունւարի 1915 ամի)

Աւանդ տխուր ու սև անցան իմ օրեր,

Ինչէր չեմ լսել, չեմ տեսել ինչեր,

Տարաբաղդ ազգիս ցաւով տոչորւած,
Էին միշտ անբաժան ինձանից սուգ լաց:

Հայոց հալածման օրերին ներկայ,

Շատ վիշտ ու դարդեր տարայ ակամայ,

Տեսայ ես անհամար ու անթիւ զոհեր,

Ընկած շատ պիակներ և արեան գետեր:

Իմ կեանքիս երրորդ շրջանին մօտիկ,

Մութ որոտումով ծածկեց երկինք,

Հայի զլիւիցը կտրեց իւր լոյսը,

Մնաց անկատար ազգիս մեծ յոյսը:

Եւ մենք անմոռաց վրէժով լցւած,

Հարիւր հազարներ անմեղ զոհ տւած,

Օր օրի վերայ միշտ կսպասէինք

Թէ մի օր կլնի վրէժ լուծէինք:

Վերջոպես խաչը չթողեց խաչին,

Որ լուսնի առաջ խոնարհւի գետին,

Ասպարէզ եկաւ յանուն մարդկութեան

Ուղի պատրաստեց շատին փրկութեան:

Բայց մենք մեր զոհերն ընդ միշտ անմոռաց

Նորանց պատճառաւ կեանքերս ուրացած:

Միշտ մարտի դաշտում վրէժ ենք կանչում,
Նորանց արեան գինն ենք պահանջում:

Անթիւ գերտասաւնք մնացին անտէր,
Անպաշտպան եղան, սհ, շատ մանուկներ,
Էին ապագայի մեր յոյսը միակ,
Անգութ թշնամին թողեց պատի տակ,

Ձէ հայի Աստուած, դու չմոռացար,
Գործադրեցիր դատաստանդ արդար,
Շուտով հասցրիր դումեզի պաշտպան,
Մեր ապաւէնը հէնց այդ էր միայն:

Դու եղիր պաշտպան, ով բարձրեալ Աստուած,
Թող արդար ուժը լինի միշտ ծաղկած,
Հին մենաստաններ, հայոց աւաններ,
Կրկին խաչերով զուգւէր զարդարւէր:

Երբ արժանացանք մենք այդ բերկրանքին,
Իողդի ցանկալի ուրախ հրճւանքին,
Այն ժամ ես կասեմ ռազմի ընկերին
Իմ կեանքիս հատոր շնահաւոր քո տարին:

Թող այս տարեմուտն ու նոր կադանդին
Ողջունէ բազդ, հասնինք այդ օրին:

Իսկ ես հանգիստով տօնեմ փառաւոր
Եւ գոչեմ ընկեր, տարիդ շնահաւոր:

Իսկ ես ներկայումս հեռու իմ տանից,
Զուրկ զաւակներից և գերդաստանից,
Մարտի դաշտումը ես ան միթիւս,
Մտքի ովկեանում տանջվում չարաչար:

ՀԱՅ ԳՈՒՍԱՆԸ

Հայ գուսանը երգ է երգում,
Ոլոր մոլոր ման գալով,
Քնարիկը սեղմած կրծկին
Աշխուժով լարքին տալով:

Նա վշտալի և վիրաւոր
Դարդին դարման է փնտրում,
Նա յուզւած է և զլխակոր
Որդուց նշան որոնում:

Խեղճ գուսանի օրն էր սկսած,
Եարին տարաւ թշնամին,
Ուրախ օրը ւիտուր դարձաց
Տւել էր ցաւ թշնամին,

Բիւր գնտակներից անհամար
Ազատ մնաց գոռանը,
Որդու կորստից վշտահար
Այն, զո՞ն գնաց գուսանը,

Նորա սագմի երգը գողարիկ
Աշխուժ տւեց շատերին,
Խրախուսում մէկիկ մէկիկ
Մարտում կռող զինուորին:

Հայ գուսանը երգ էր երգում
Որդուն, ետին փնտրելով,
Նա չ' գտաւ ոչ մի տեղում
Կուրծքը շարվեց վերքերով:

Դ Է Պ Ք Ե Ր Ի Յ

Պատկերներ

I

Սև ամպերը կապոյտ երկինք պատեցին,
Սար ու դաշտեր զով անուշիկ հովն ընկաւ,
Փայլուն արև մթութեան մէջ ծածկեցին,
Օձանման գետը արագ ընթացաւ:

Վարար ջրով գնում էր ափին տալով,
Համեպտութեամբ դէպ օն առաջ կտար,
Վճիտ, տխուր հանդարտութեամբ խայտալով,
Դարտը շատ էր կարծես թէ արին կուլար:

Մթնեց երկիր, զարթեց չխշիկն ու բուն,
Ամպ երկնքում անգոր լուսինն էր փայլում,
Նոր հարսի պէս մերթ պահվում էր նա սիրուն,
Կէս երեսով մէրթ սառնութեամբ երևում:

Բայց գետն հանդարտ իւր ընթացքով յորդառատ,
Ոլոր մոլոր նա անդհատ կը հոսեր.
Մեր դարգերից մի լուր չտալով հառտագ,
Կանաչագարդ դաշտերը կ' ուռգեր:

Անցան ժամեր սարի լանջից շատ հեռու,
Խուլ լսվում էր անուշ ձայնը սրնգի,
Մթութեան մէջ խեղճ հովիւն էր տհարկու
Կարծես տխուր սպասում էր վառնգի:

Սիրտս դառած անվախ պատառող արիւծ,
Բայց ո՞ն դէմքս ալլանդակված դալկացած,
Ես փրաւոր չար դարեւոր թշնամույց
Այստեղ անգոր ու անտաշտական եմ ընկած

Գեառափին էր անկողինս՝ չոր հողը,
կրճճիս վերայ ալ կակաչներ կ'փայլէն.
Արդեօք որանդ կ'զտնի ինձ փնդբողը,
Թէ, պետ ինձ գան վերջին ժամիս կը հասնեն:

Անուշ մէրիկ, ազիզ բալէդ էլ չկայ,
Վէրքերն անբոյժ ցաւերն հազար ու պէս պէս
Առանց վերմակ գլխի տակը մի քար կայ,
Ազգի սիրուն ալ է հազել վարդի պէս:

11

Կէս գիշեր էր լաւեց ձիանց արփիւն,
Իսկոյն և եթ իմ վերքերով ցնցւեցայ,
Իսկ գետիցը լաւում էր խոր շփրթիւն,
Վէրքերս անբոյժ կարծես ես կենդանացայ:

Եկւորները մերսնցից են չ գիտեմ,
Թէ անհաւատ արիւնախումներից են,
Լեզու չունիմ ձայնս խեղդւած՝ ի՞նչ անեմ,
Ուրբերս թոյլ, ինչպէս հետեւեմ անգէն:

Գը՛ռս գը՛ռս պայթեց հրացաններն անլնդհատ.
Սարի լանջը վառ կրակով լոյս աւեց,
Չտեսելով մինչև երկու ակնթարթ,
Խեղճ հովվւր լանջիցը ցած զլորւեց:

111

Պարզեց երկինք, լուսինն ելաւ, լուսն ընկաւ,
Խուժք խուժք աստղեր համեստութեամբ պսպղում
Ոչինչ չկայ, ձայներն էլ հանդարդացաւ:
Արշալոյսի պայծառ լոյսն էր շող-շողում

Աչքս անգոր չորս բոլորս գծեցի,
Լուսաշաղաղ մթնում ոչինչ չտեսայ,
Կարծես, թէ ես սթափվեցի, զարթեցի,
Աւանդ աշխարհ, նպատակիս չը, հասայ:

Լոյսը բացւեց փայլուն աստղեր չքացան,
Լուսնի շողքը հեազ-հետէ պակասեց,
Կանաչազարդ մարգագետնին հիւր եկան
Ոչխար, տաւար, բլբուլն էլ երգն սկսեց:

Կաքաւնէրը սկսեցին շարական,
Բոլոր թռչունք արձակեցին ճուղոց,
Հայրը որդուն կ'փնտրէր՝ մայրն աղջկան,
Իսկ ես հանդարդ հանում էի խոր հողուց:

Սարի քամակից արևն գուրս եկաւ,
Լուսաճաճանչ ցրւեց ճառագայթները,
Պարտքը ճանչեց, իւր գործի գլուխն անցաւ,
Սարին զաշտին սփռեց իւր լոյս սուեքը:

Գոռ, գոռոցները շատացան, մօտեցան,
Ամեն կողմից մարդկանց ձայներ են լսում,
Ձէնքի շաչիւնն օդն էր թնդում մութ դուման
Կարծես երկնքից հուր ու բոց էր թափւում:

Ողջ մարմինս ստանութիւնից էր դողում,
Հանդիստ չէի ողբ հառաչի ձայներից,
Մեծ ու փոքր արեան ծովումն են լողում
Այրում աներ թաւնում կայքեր նորանցից,

Լուսինն արդէն թագ էր կացել, էլ չկար,
Հրդէհներն էր լուսաւորում աշխարհը,
Բնութիւնն էլ նորանց հաշվում էր վատթար,
Ուժեղի դէմ տանջւում էր ակարբ:

Ձոր ու դաշտեր արիւնալի ծով դարձած,
Տաճիկ ու հայ գձէլ էին սուգ շիւան,
Գետ ու վտակ կարծես արիւնով ներկված,
Դարձել էին դիակների դամբարան:

Անբուժելի վերքով հանդարտ անքում եմ,
Անդուժ բաղդիս հարւածին ա իծելով,
Վշտերս աղերսելով ես հեկ-հեղում եմ,
Ծանր է անցնում ժամս վրայ գլխիս տալով:

Առաւօտեան հովը փչեց խիստ անուշ
Ձովացրեց ամենքին էլ հաւասար
Այդ զգացի բայց վերքերս էր ո՛հ անբոյժ
Ան կարեկից տանջւում եմ չարաշար:

Ընկած տեղս ամայի էր մարդ չկար,
Գիշերային չար մարդկերանց ապաստան,
Արդեօք ես այստեղ պիտ մնամ շատ երկար,
Աստ է որոշւած թշուախ տանջարան:

Մէկ էլ յանկարծ չորս բոլորս նայեցի,
Տեսայ ինձ մօտ շատ քրտերի դիակներ
Ասկեար, Ալի, Աբասին էլ ճանչեցի,
Որոնք անշունչ գետնի վերայ են փուեր:

ՄԱՀ ԿԱՄ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Անցան դարեր անդորրութիւն
Ու խողաղ կեանք չունեցանք,
Ստրկութիւն, արիւն, թաւան,
Ամեն չարչարանք տեռանք
Այժմս արիւն-արբու թուրքը
Մեզ մորթում է անխնայ,
Մեր գոյքերը թաւնում, տանում,
Նոցա սրտում խիղճ ե՞րբ կայ:

Զինւէք հայեր բաւ է մեանք,
Ստրկութեան ենթակայ,
Մահ, կամ ազատութիւն սիրենք
Մեզ այլեւ ճար չկայ:

|||||

Մեր պատիւը ոտքի տակ է,
Հարս ու տղջիկ հմայց,
Մատաղ սերունդ պատանիներ
Բոլորը ձեռքից գնաց,
Ձոհերի թիւն անհամար է
Գոնէ լինինք մեզ պաշտպան,
Ձէնք վերցրէք կուրի գիւղեր,
Մինչև մեզ դան օգնութեան:
Խփէք, էլ պէտք չէ սպասել,
Նոքա մեզի ջարդ կուտան,
Կամ կը մեռնենք կամ կը ջնջենք
Էլ անցել է ամեն բան:

Որքան սիրենք ազատութիւն՝
Այնքան յարգենք սև մահին,
Էլ մեզի պէտք չէ սպասել,
Մահն է բաժին խեղճ հային,
Այսպէս եթէ շարունակվի՝
Կնի Հայաստանն աւեր:

Քաղցր ժամերգութեան տեղակ
Նոր կերպ են կոյր բեր:
Խփէք գոնէ կամ վերջանանք,
Կամ թէ ջնջենք թշնամուն,
Կամ թէ սիրով գրկենք մահին,
Կամ թէ գտնինք փրկութիւն:

Ձը վհատինք, ժամանակ է,
Շուտ է հասնի Արծիւը,
Քար քանդ կանէ մզկիթները,
Կ կանգնի մեր պատիւը,
Մեր փրկանքը կախած է մեր
Հզօր Ռուսիոյ բանակից,
Սնդրանիկն էլ իւր վաշտերով
Գալիս է հէնց քամակից:
Մահից մեզ պէտք չէ վախենալ
Եկէք կուենք քաջ-արի,
Լիայոյս ենք մեր արիւնով
Մեր իղձը պիտ կատարի:

Մ Ի Գ Ի Շ Ե Ր

Խաւար գիշեր էր, ախուր ամպած,
Քրտնաշուն մշակն հանգիստ էր առած:

Ննջում էր անդորր , հեռու հոգսերից:
Եւ ամենօրեայ դառն աշխատանքից:

Ահա լսում է մի խոր հառաչանք
Ու ինձ պատճառում մտայոյց տանջանք.
Ահա շատ մօտիկ լսում են ձայներ,
Վշտալի սրտի տխուր մրմունջներ:

Առաջ ընթացայ, ախ, ցաւալի բան,
Տեւայ մի քանի խեղճ օտարական
Մի պատի տակին նոքա նստած են,
Հանդարտ ու անձայն տրցունք կլթափեն:

Ափու՜ զքո տուն մացեր՝ է վերան,
Ափու՜ քո լաճեր տիօրի օր յիզան,
Վաւեր զիս տարէք, տարէք ձգի հետ,
Եր սր դուք կերթաք մեր պապուց, վաթան:

Պառկած էր ափուն հին մուշտակ վերան,
Պառկած էր հանդարտ, անշունչ անկենդան,
Նա վերջին անգամ խոր հոգւոց հանեց,
Յաւիտեան քնով աչքերը փակեց:

Պատառուեց ամպի ալիքն աջ ու ձախ,
Շողաց լուսնեակը փրփուրի միջից,
Հսեց նա անձայն բիւր աւանդ ու վախ,
Եկան ամպերը ծածկեցին աչքից:

20067
20068
20069

2013

9/10/35 - 9/11/35

2/11/35

1/11/35

1/11/35

2/11/35

2/11/35

2/11/35

2/11/35

2/11/35